

BĂLCESCU,

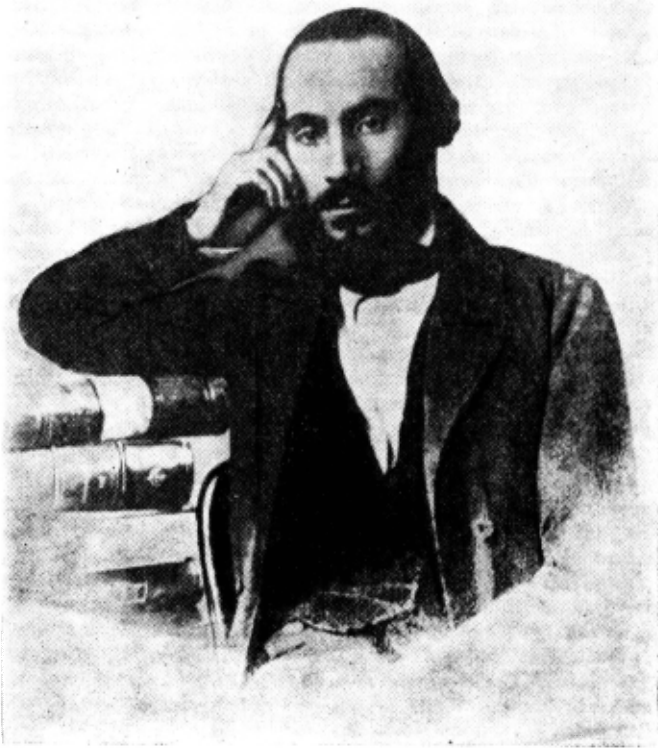
CONTEMPORANUL NOSTRU

Comemorăm un veac și jumătate de la nașterea lui Nicolae Bălcescu. Il comemorăm sub semnul nu doar al semnificației lui pentru istoria și cultura noastră, ci sub semnul universalității moștenirii sale spirituale; fruntea înaltă a vizionarului, inima fierbinte a patriotului, fapta lui revoluționar intrată în istorie sint astăzi bun și pildă întregii umanități contemporane: comemorarea lui N. Bălcescu se face sub egida UNESCO.

„Ginditor social de talie europeană, ale cărui lucrări demonstrează o concepție foarte avansată pentru vremea sa cu privire la problemele fundamentale ale dezvoltării societății, ale îmbunătățirii destinului poporului român”,¹ Bălcescu ne apare astăzi — în lumina drumului străbătut de ideile innoitoare cu care a animat revoluția de la 1848: unirea, independența națională, libertatea socială — drept ginditorul cel mai apropiat de concepția politică și acțiunea revoluționară a zilelor noastre. Căci telurile pentru care a militat generația de la 1848, afirmate cu tărie de N. Bălcescu, — nerealizate în timpul scurtei sale vieți, în condițiile rezistenței înverșunate a elementelor reacționare, favorizate de oscilațiile și erorile unor participanți la revoluție — au marcat cuceririle istorice ulterioare ale poporului român în lupta lui pentru progresul social și național și se văd azi încununute de biruința socialismului în țara noastră.

Crezul ideologiei democratice a lui Bălcescu l-a situat din primul moment al activității sale politice pe linia antifeudală, întreaga sa gândire și atitudine publică fiind statornic o totală și violentă negare a relațiilor de clasă în feudalism. Pasiunea pentru istoria patriei și convingerea că libertatea și independența națională pot și trebuie

¹ Nicolae Ceaușescu : „120 de ani de la revoluția din 1848“. Ed. Politică, 29 iunie 1968.

cucerite din mina asupritorilor străini se îmbină la Bălcescu, încă din anii tinereții, cu conștiința luptei necesare pentru dreptatea socială — obiective principale ale mișcării revoluționare patruzeceoptiste. Exponent al vremii și al celor mai arzătoare și înaintate aspirații ale vremii și poporului său, Bălcescu se definește deopotrivă ca personalitate culturală de frunte, angajată în spirit militant pe linia ideologiei și acțiunii revoluționare.

Pasionat cercetător al documentelor istoriei naționale, teoretician și luptător politic, Bălcescu își afirmă încă din prima sa lucrare: „Puterea armată și arta militară la români” (publicată în „Magazinul istoric pentru Dacia”, 1844), concepția sa științifică străbătută de elementele unei gândiri materialiste cu scilpiri de explicare dialectică. Aci va conchide scriitorul că, în condițiile asupririi țărănești, poporul nu mai e un „scut de apărare a țării”, iar armata — departe de a mai fi o „avangardă a norodului” — a ajuns la o stare de degradare, care o face improprie să asigure integritatea și independența țării.

Precursor al sociologiei contemporane — așa cum ne apare în „Cuvînt preliminar despre izvoarele istoriei românilor” (1845) — Bălcescu va formula aici o serie de idei, valorificate ulterior, privind rolul istoriei ca știință a faptelor umane, și izvoarele ei de informare: poeziile și tradițiile populare, legile, cronicile străine și naționale, inscripțiile și monumentele, precum și scrierile care zugrăvesc obiceiurile. Pentru înția oară, se arată că istoria nu are drept obiect cunoașterea biografiei stăpînilor, ci studiul instituțiilor sociale și al ideilor dezvoltate în viața popoarelor („nu trebuie să se ocupe numai de persoane privilegiate, dar să arate poporul român cu instituțiile, ideile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite vremuri”).

Linia gândirii revoluționare a lui Bălcescu se desprinde, într-o consecvență continuată, din lucrările destinate a justifica revoluția. Sprijinit pe informația sigură, pe documente, și pe o argumentare impresionantă, autorul adâncește analiza procesului istoric de formație și evoluție a instituțiilor din trecut în primul studiu de istorie socială din istoriografia noastră modernă: „Despre starea socială a muncitorilor plugari în principatele române în deosebite timpuri” (1846). Stabilind distincția între cele două forme de organizare social-politice inițiale, „colonizarea” și „conchista” (cucerirea) — prima bazată pe colaborare și egalitate, a doua pe constrângere și exploatare —, Bălcescu explică decăderea din drepturi a țărănimii, datorită deselor războaie și samavolniciei celor mari. Astfel se stinge libertatea și egalitatea străbună de drepturi și „stare”, și se ajunge la acea „monstruoasă socială” pe care o constituie „înrobirea țării la câțiva particulari”. Ținta lui Bălcescu e aci condamnarea clasei dominante în feudalism, care, „prin lășitatea și egoismul ei”, uzurpând dreptul la viața liberă a masei, a pregătit destrămarea economico-socială, politică și armată a țării. „De la sfârșitul secolului al XIU-lea societatea întreagă se alcătuiește din un întins eșafodaj de tiranii, un șir de privilegii și clase... superpozate una asupra alteia și toate apăsând poporul, pe țărânul muncitor” — va constata în alt loc istoricul. Ideea, prețioasă pentru consecințele ei, pe linia acțiunii revoluționare, va reveni și în introducerea „Istoria românilor sub Mihai-voevod Viteazul”, unde va fi schițat procesul concentrării micilor proprietăți de pământ în latifundii și se va arăta cum, prin reforme economice anti-populare, „țara întreagă ajunsese roaba unor particulari”.

În centrul preocupărilor sociale, Bălcescu așază „nația”, excluzând din cadrele ei pătura parazită — boierimea — și contestând cu violență orînduirea feudală pentru prigonirea claselor de jos de către cele de sus. În acest context reclamă el ridicarea economico-socială a țărănimii și propune guvernului provizoriu o „reformă completă și radicală”, care să asigure condiții de răscumpărare pentru țaran și să-l prefacă într-un cetățean liber, capabil să lupte pentru nație și libertate. El dă astfel glas spiritului general de revoltă și îl încurajează, citind profeticele cuvinte ale lui Mirabeau: „Privilegiile se vor sfîrși, dar poporul rămîne veșnic”, stigmatizînd în același timp sistemul de exploatare și aservire socială prin exclamația: „Uai de acele nații, unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robia gloatei! Ele pier!”.

Animator neobosit și organizator al forțelor revoluționare, agitator politic convins de necesitatea participării conștiente a poporului la revoluție, Bălcescu va edita și răspîndi „Manualul bunului român”, adevărat catehism democratic-revoluționar, invocînd legătura între principiile de „dreptate” și „frăție”, care asigură libertatea în cadrul unei orînduiri democratice.

Trădată în esența ei de grupul „moderaților”, frînată în acțiunea de restabilire a drepturilor țărănimii prin sabotarea lucrărilor „Comisiei pentru proprietate”, amenințată de imixtiunea armată a puterilor străine și înfrîntă înainte de a-și fi realizat obiectivele — Revoluția de la 1848 a trăit mai departe în principiile ei scumpe, în conștiința și în strădaniile nedezarmate ale intelectualilor exilați; după cum concluziile gândirii realiste, ferme și principiale ale lui N. Bălcescu, au rămas nealterate.

Vizionar luminat, nelipsit de patosul romantic, Bălcescu se înscrie pe linia gândirii dialectice. El nu consideră sfârșitul evenimentelor de la 1848 ca o înfrîngere definitivă, ci e convins de perspectiva succesului luptei revoluționare în viitor. În exil, la Paris, editînd „România viitoare”, împreună cu Al. Russo, V. Alecsandri, C. Boliac ș.a., el continuă în adevăr să apere ideea de revoluție, ca singur mijloc de rezolvare a contradicțiilor sociale din Principate. Studiul „Mersul revoluției în istoria românilor”, apărut în primul număr al publicației refugiaților în Franța, are caracterul unui manifest destinat a așeza revoluția pe plan european, combătînd în același timp, cu o logică impecabilă și cu exemple concrete, ideea că revoluția în Țările Române ar fi fost un produs de import, un simplu accident în viața poporului. „Revoluția de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză de cît voința întimplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor”. Și după ce arată — în stilul său mesianic — că „uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trudă, suferințe și lucrarea poporului român asupra lui însuși”, că ea a fost „o fază istorică naturală, neapărată, prevăzută, a acelei mișcări providențiale, care tirăște nația română împreună cu toată omenirea pe calea nemărginită a unei dezvoltări progresive...”, Bălcescu subliniază etapele ascendente ale conștiinței revoluționare :

„Revoluția de la 1821 a strigat dreptate și a voit ca românul să fie liber și egal. Ea fu o revoluție democratică. Revoluția de la 1848 a vrut ca românul să fie nu numai liber, dar și proprietar, fără care libertatea și egalitatea e minciună. Pentru aceea adaugă la deviza sa cuvîntul frăție, această condiție de căpetenie a progresului social. Ea fu o revoluție socială. Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și capitaluri și frați asociați la fața unui progres comun... Ea va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi: Dreptate, Frăție, Unitate. Ea va fi o revoluție națională”.

Unitatea politică a românilor apare astfel ca un corolar al luptei pentru libertate și dreptate socială. „Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă el este investit cu dreptul neprescriptibil de a trăi liber, unitatea națională este cheazășuirea libertății lui, este trupul lui, trebuinșii ca sufletul să nu piară și să amorțească ci, din contră, să poată crește și a se dezvoltă...”.

Continuîndu-și pledoaria pentru înfăptuirea reformelor democratice necesare ridicării nivelului economico-politic al țării și demascarea regimului de exploatare în lucrarea „La question économique des principautés danubiens” (republicată sub titlul „Reforma socială la români”), Bălcescu va relua condamnarea cu fermitate a clasei stăpînitore care, „incapabilă a-și salva patria și pe ea însăși printr-o sfortare generoasă și prin dreptate”, pregătește ruina țării.

N. Bălcescu îmbină așadar gîndirea lui social-istorică cu îmbrățișarea științifică a momentului revoluționar, punct de plecare în înțelegerea cauzelor luptei poporului pentru libertate și a desfășurării procesului istoric contemporan al României. Adversar al concilierii între clase, al socialismului utopic și, îndeosebi, al ideii filantropice în rezolvarea problemelor sociale, el va sublinia că poporul este factorul esențial pentru dezvoltarea istorică și progresul istoric al societății.

Autorul monografiei „Istoria românilor sub Mihai-voevod Uiteazul” (din păcate neîncheiată, din cauza sfîrșitului său prematur) se înfățișează nu doar ca un erudit cercetător al documentului istoric, ca un teoretician care își sintetizează concepția despre „misia istoriei” — în același timp instructivă și educativă, prin dezvoltarea „simțămîntelor și a minții omenești supt toate formele dinlăuntru și din afară, în timp și în spațiu” —, dar și ca un mare artist al prozei literare, stăpîn desăvîrșit și original pe mînuirea stilului poetic.

Aciunea lui animatoră, pe toate planurile de cultură ale vremii sale, a reverberat de altfel, în ansamblul ei, și asupra eforturilor de cunoaștere și de expresie artistice. Bălcescu se întîlnește într-o contaminare spirituală, reciprocă, cu toată generația lui, generație de cititori ai limbii noastre poetice, pentru care împrejurările, climatul și aspirațiile anilor revoluționari de la 1848 erau deopotrivă stimulenși în lupta politică dar și — pentru cauza istorică în care erau angajați — în lupta pentru structurarea unei corespunzătoare literaturi culte. Sub acest unghi de privire, Bălcescu se află — inspirator și promotor — alături de scriitorii, poeții și dramaturgii Kogălniceanu, Russo, Alecsandri, Eliade Rădulescu, Bolintineanu, Boliac, Ghica... Iar forța radiantă a prezenței de înaltă intelectualitate a acestui „om între oameni” e resimțită și azi, în spiritul ei, de mînuitorii condeiului și cu deosebire de acei mînuitori ai condeiului stăpîniți de viziunea dramatică a realităților și istoriei, de zările ei cald umaniste.

Figură de teoretician consecvent, militant politic democrat, patriot în conștiința căruia se împletește dragostea de țară cu sensul solidarității între popoare, luminat de o profetică viziune a viitorului, Bălcescu ne apare astăzi ca un exponent strălucit al ideologiei progresiste și al gîndirii materialiste, care a precedat ca un secol epoca de cuceriri revoluționare actuale din țara noastră.